

הקדמת המחבר

אמנם נראה לומר כמו שאמרנו, כי לכך מברכין לעסוק בדברי תורה, כי ללמוד תורה לא שייך רק על מי שלמד תורה ומכוין ההלכה לאמתתה שבזה שייך למוד תורה, אבל מי שאינו מכוין ההלכה על אמתתה אין זה למוד, לכך מברכין לעסוק בדברי תורה בין שהוא מכוין ההלכה או שאינו מכוין ההלכה, רק שיכוין ללמוד האמת אע"ג שהוא שוגג, הרי כי למוד התורה לעצמו נקל מאד ואין צריך לחוש לשום דבר.

אמנם לשום דברי תורה לפני זולתו הוא קשה מב' פנים, האחד כי אם אינו מכוין ההלכה להאיר עיני זולתו בדבר אמת למה לו, כי תכלית מה שיכוין המניח דברי תורה לפני זולתו להחכים אותו בדברי אמת ויושר, ודרך האמת רחוק משימצא ומכל שכן בדורות האלו שאבדה חכמה מבני אדם. השני אף אם הוא מכוין ההלכה מי יודע אם יהיו לרצון אמרי פיו לזולתו, ואם לא יהיו לרצון עדיין לא הועיל דבר, ואין ספק כי כל פעולה אשר רחוק שיגיע הפועל אל תכלית כוונתו, אין ראוי שיפעל אותה פעולה שלא יהיה פעולתו לריק ולבטלה.

והדבר הזה אשר אמרנו אף בדורות השלמים היה צריך לאדם זירוז יתירה שלא יהיה נכשל בזה, בפ"ב דברכות (כת, ב) בכניסתו לבית המדרש מתפלל יהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה ולא אומר על טהור טמא וישמחו בי חברי ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם ע"כ.

הרי שאף בתלמיד חכם גדול לב האדם נוטה לשמוח כאשר ימצא בדברי זולתו חסרון, כי כל אדם בטבעו ששמח בשלימות

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל (דברים ד, מד).

הכתוב הזה רוצה לומר כי התורה חפץ מונח כל הרוצה לזכות בה יזכה בה, ולכך לא אמר אשר שם לבני ישראל רק לפני בני ישראל, כמו דבר המונח לפני כל הרוצה לזכות וזכה בה. ולא יאמר האדם כי התורה לא נתנה רק לגדולי החכמים שהם רחוקים מן הטעות, אבל התורה נתנה לכל. ולא יאמר גם כן אולי אשגה בתורה, ודבר זה פירשו במדרש (שיר השירים רכה ב, א) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה (שיר השירים ב, ד) רבי יונה אמר שני חברים העוסקים בהלכה זה אומר בית אב של הלכה וזה אינו אומר בית אב של הלכה אומר הקב"ה ודגלו עלי אהבה, אמר רב אחא עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת (דברים ו, ה) איבת אמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה, ע"כ. פירוש בית אב של הלכה שרש הלכה וטעמה.

ומפני זה נראה כי הברכה על למוד התורה לעסוק בדברי תורה ואין מברכין ללמוד תורה, ועם שיש לפרש שלכך אנו מברכין לעסוק בדברי תורה מפני שהברכה הזאת היא ברכת המצות שחייב לברך על כל מצות עשה, ואין מצות עשה רק בדבר שיש בו מעשה שהרי נקרא מצות עשה שחייב לעשות, ולכך יש לברך לעסוק דהיינו למוד תורה במעשה. וזה כאשר הוא מוציא הדבור זה נקרא עסק בתורה שהדבור נחשב מעשה, אבל למוד נקרא הבנת הדבר מה שלמד ואין הברכה רק על מעשה המצוה, ואם למד בעיון לבד אין לו לברך לעסוק בדברי תורה שזה נאמר על המעשה.

הבית והבית נעשה מן הנגר במקרה, אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאות דבר אחר כל שכן שהוא סבה לקיום שלו שהרי היה סבה שיהיה נמצא, וכן גם כן הוא סבה לקיום שלו ודבר זה מבואר במופת.

ולפיכך אם היו מברכין על התורה (תחלה) לומר ברוך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל ה' יתברך כמה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואוהב ה' יתברך בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סבה גם כן שתהיה התורה מתקיימת בישראל שהיה ה' יתברך נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן ה' יתברך אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תחטט. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן אז העקר שממנו יצא חוזר וגדול גדולו מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השורש אין קיום לאילן כלל.

ולפיכך אילו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה והיו דבקים בו יתברך באהבה כמה שנתן תורה לישראל, מצד הדבקות הזה היה ה' יתברך סבה גם כן שלא תחטט התורה, אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה שלא היו דבקים בו יתברך באהבה כמה שנתן תורה לישראל לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובאו לידי זה שעברו על התורה ודבר זה גורם שאבדה הארץ.

ואמרו דבר זה נשאל וכו', פירוש שג' מדרגות הם, המדרגה האחת היא מדרגת החכמה שיש לאדם בתחטונים מה שיכול האדם להשיג, המדרגה השניה היא מדרגת הנבואה שהיא על הנביאים, שהם בני אדם שהם בעולם הזה ובא להם רוח הקודש מעליונים, המדרגה הג' היא ההשגה

אשר יש לו על זולתו, ולכך מתפלל שלא ילך אחר טבעו וישמח כשחברו נכשל בדבר הלכה והוא אינו נכשל. ועם כי יש לפרש ההפך מה שאמר וישמחו חברי בי תפלה שישמחו חבריו בו כאשר לא יכשל הוא בדבר הלכה, אין המאמר סובל זה שעדיין לא אמר שיאמר דבר הלכה, רק שאמר בדרך שלילה שלא אכשל בדבר הלכה, ואולי לא יאמר דבר הלכה כלל כי לא כל אדם יאמר דבר הלכה בבית המדרש, והיה לו לומר יהי רצון שאומר על טהור וטמא ועל טמא וטמא וישמחו חברי בי, ופירוש רש"י ז"ל יוכיח.

ואם הדבר הוא כך בשלמי המעלה מכל שכן בדור הבלתי שלם אשר כל דברי זולתו אינם לו לרצון, כי לא ילמד זכות על האומר והרי הקושי מצד שני פנים. אמנם להנצל מזה כאשר יכוין מעשיו אל ה' יתברך אשר הוריש אל האדם התורה והחכמה גם עתה יתן לו תורתו וידריך אותו בנתיבות אמת כי מאתו תצא תורה.

ובפרק אלו נדרים (נדרים פא, א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבין את זאת על מה אבדה הארץ וגו' (ירמיהו ט, יא) דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם תורתו ולא הלכו בה (שם, יב), היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ע"כ.

ודבר זה מן התימה שיהיה תרבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה, ולא בשביל עכו"ם וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון. אמנם ביאור זה כי הדבר שהוא סבה אל מציאות דבר אחר הוא גם כן סבה אל קיום מציאותו, ואל יקשה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים, דבר זה אינו, כי אין הנגר סבה לבית רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם